

Korrektív folyamatok gyermekek spontán beszédében

A spontán beszéd folyamatoságát megakasztó jelenségek a beszédtervezésben és a beszédkivitelezésben bekövetkező diszharmónia következményei. A hiba típusú megakadások tudati működéseket fednek fel, valamint lehetőséget nyújtanak a beszélő beszédstratégiáinak, az önellenőrzési mechanizmusnak, illetve a hibajavítási módozatoknak a megismerésére. A beszélő az önmonitorozás révén ellenőrzi, hogy a közlése a szándékának megfelelő volt-e, és igyekszik az esetlegesen megjelenő hibákat javítani. A hazai és a nemzetközi kutatások jelentős eredményeket tártak fel a felnőtt beszélők felszíni és rejtetten működő korrektív folyamatairól. Alig akad azonban olyan vizsgálat, amely a gyermekek önmonitorozási sajátosságait elemzi, pedig ahogyan az első megakadásjelenségek megjelenése, úgy a hibadetektálás és az önkorrektív stratégiáinak kialakulása is az anyanyelv-elsajátítás időszakához köthető.

A jelen kutatás célja az önellenőrzési folyamatok megfigyelése volt gyermekkorban. Húsz óvodás és tíz általános iskolás gyermek spontán beszédének megakadásjelenségeit elemezve arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a hibadetektálás és a javítás milyen arányban és milyen módon jelenik meg a különböző típusú megakadások esetén. Ismeretes, hogy a monitorozás a közlési szándéktól a beszédtervezési mechanizmus egyes szintjeinek megfelelően halad a kiejtés felé. Ennek tudatában megvizsgáltuk, hogy a tervezés és a kivitelezés mely szintjén működik leghatékonyabban az önjavítás, valamint elemeztük a hiba megjelenése és a javítása között eltelt időket, vagyis a szerkesztési szakasz temporális jellemzőit. A kapott adatokat összehasonlítottuk a szakirodalom felnőttekre vonatkozó eredményeivel.

A kísérlet eredményei azt mutatják, hogy gyermekkorban a felszíni önmonitorozás a felnőttekéhez hasonló mértékben van jelen, de az egyes hibatípusok javításának aránya eltérő. Az életkor növekedésével az önkorrektív sajátosságok egyre inkább a felnőttekéhez hasonlóan alakulnak. Az óvodáskorban igen gyakori grammatikai hibázások a kisiskolások beszédében már ritkábban fordulnak elő, s javításukra már jobban törekednek a gyermekek. A beszédprodukción egyazon szintjei jelentik a legtöbb problémát a gyermekeknél és a felnőtteknél, s az önmonitorozás hatékonyságának mértéke is azonos szintekhez köthető náluk: a leghatékonyabban a lexikális hozzáférés szintjén működik.

A vizsgálat betekintést nyújt a tipikus fejlődésű gyermekek rejtett és felszíni önmonitorozásának mechanizmusába, és ezáltal olyan mintát ad, amely összehasonlítható lesz a különböző beszéd- és nyelvi zavart mutató gyermekek sajátosságaival.